

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовано комисију: 13. 5. 2022, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Пајић, др Ивана	доцент	Германистика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду	председник комисије	
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Тропин, др Тијана	научни сарадник	Компаративна књижевност
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Институт за књижевност и уметност, Београд	члан	
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Зобеница, др Николина	редовни професор	Германистика
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду	члан и ментор	
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Ива, Милан, Симурдић		
2. Датум рођења, општина, држава: 30. 7. 1990, Будимпешта, Мађарска		
3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Мастер академске студије Немачки језик и књижевност, мастер професор немачког језика и књижевности		
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2015, Докторске академске студије Језик и књижевност (модул Књижевност)		
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:		
Archetypal Narrative Structure and Archetypal Characters in the Novels of Michael Ende (Архетипска структура радње и архетипски ликови у романима Михаела Ендеа)		

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска теза је написана на енглеском језику и садржи 247 страна, укључујући насловну страну, кључну документацијску информацију на српском и енглеском језику, резиме на српском језику, посвету и садржај (1–11). Сам текст дисертације обухвата УВОД (INTRODUCTION, 12–14), ГЛАВНИ ДЕО РАДА (15–230), ОПШТЕ ЗАКЉУЧКЕ (231–234) и СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ (235–247).

ГЛАВНИ ДЕО рада је подељен у пет поглавља:

1. КРАТАК ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА О ЕНДЕОВИМ РОМАНИМА (THE RESEARCH ON ENDE'S NOVELS: A BRIEF OVERVIEW, 15–24), који обухвата потпоглавља о Ендеу и дечијој књижевности (Ende and Children's Literature), дечијој књижевности у академској заједници (Children's Literature and Academia), претходном истраживању о Ендеовим романима (The Previous Research on Ende's Novels) и рецепцији Ендеовог дела у Србији (The Reception of Ende's Work in Serbia)
2. АРХЕТИПОВИ И ДОПРИНОС КАРЛА ЈУНГА (ARCHETYPES: CARL GUSTAV JUNG'S CONTRIBUTION, 25–35) садржи потпоглавља о настанку Јунговог истраживања несвесног (The Origin of Jung's Research on the Unconscious), Јунговој теорији колективног несвесног (Jung's Theory of the Collective Unconscious), етимологији и пореклу појма архетип (The Etymology and Origin of the Term Archetype), Јунговој дефиницији архетипа (Jung's Definition of Archetypes) и значају архетипова (The Significance of Archetypes).
3. АРХЕТИПСКИ ПРИСТУП КЊИЖЕВНОСТИ (THE ARCHETYPAL APPROACH TO LITERATURE, 35–58) почиње потпоглављем о утицају Јунга и Фрејзера (The Influence of Jung and Frazer), затим се износе дефиниције, потенцијал и критика архетипског приступа књижевности (The Archetypal Approach to Literature: Definitions, Potential and Criticism), дефиниције и разликовање архетипова у књижевности (Archetypes in Literature: Definition and Distinction), уз посебне сегменте посвећене раду Мод Бодкин, Нортропа Фраја и Џозефа Кемпбела (Maud Bodkin: *Archetypal Patterns in Literature* (1934), Northrop Frye: *Anatomy of Criticism: Four Essays* (1957), Joseph Campbell: *The Hero with a Thousand Faces* (1949)), са завршним сегментом о дечијој књижевности и архетипском приступу (Children's Literature and the Archetypal Approach).
4. АРХЕТИПСКА НАРАТИВНА СТРУКТУРА (ARCHETYPAL NARRATIVE STRUCTURE, 59–111) описана је као троделна структура путовања (Separation, Initiation, Return) са различитим подфазама (59–60), затим је анализирана у Ендеовим романима *Џим Дугме* и *Лука Машиновоћа* (61–71), *Џим Дугме* и *Дивљих 13* (72–79), *Момо* (80–88) и *Бескрајна прича* (88–107), при чему се потпоглавље о *Бескрајној причи* дели на два сегмента у којима су одвојено приказане структуре путовања два главна лика, Атреја (89–98) и Бастијана (98–107). Поглавље се завршава поређењем и изношењем закључака о архетипској наративној структури у Ендеовим романима (Conclusion, 107–111).
5. АРХЕТИПСКИ ЛИКОВИ (ARCHETYPAL CHARACTERS, 112–230) представља најобимније поглавље и обухвата сегменте у којима су описани одабрани архетипови препознати у Ендеовим романима. За сваки архетип су дате дефиниција и значај, одлике, варијације архетипа, примери из мита и/или књижевности, затим су анализирани Ендеови ликови који носе одлике одговарајућег архетипа и дато је њихово поређење како би се уочиле сличности и разлике међу њима. Прво је представљен архетип Јунака (Него, 113–120), којем одговарају Ендеови главни јунаци *Џим Дугме* (120–126), *Момо* (126–130), *Атреј* (130–135) и *Бастијан* (135–142). У следећем потпоглављу је приказан архетип Божанског детета (The Divine Child), затим су анализирани идентитет, структура света и радње, као и наднаравни аспекти Ендеових ликова *Момо* и *Детиње Царице*, а на крају дато њихово поређење (144–160). Потпоглавље о архетипу *Сенке* (The Shadow, 160–180) обухвата анализу *Личне сенке* (Атреј и Бастијан), *Колективне сенке* (Људи у сивом) и *Архетипске сенке* (Госпођа Кутњак, *Дивљих 13*, *Гморк*, *Играмул*, *Бастијан*), да би се на крају потпоглавља упоредиле ове варијације архетипа. Код архетипа *Тригстер* су анализирани *дуализам* и *хаос*, функција у оквиру радње и подршка коју пружају главним јунацима (*Ђиђи*, *Људи у сивом* и *Ксаиде*). Одлике архетипа *Старог мудраца* су уочене код ликова *Луке*, *Бепа*, *Мајстора Хоре*, *Енгивука* и *Ургла*, који су анализирани и поређени са аспекта физичке појаве, односа са јунаком и тренутка њиховог појављивања у причи (190–200). *Црте архетипа Мајке* су препознате и анализиране код *Даме Ајуола* као *Велике Мајке*, *Госпође*

Како како као Добре Мајке и Госпође Кутњак као Страшне Мајке (The Great Mother, The Good Mother, The Terrible Mother, 200–209). Архетипу Девице (Maiden) одговарају Ли Си и Детиња Царица, чије порекло, женствени аспекти и изложеност опасности се анализирају и пореде у посебном потпоглављу (209–216). Архетип Гласника (The Herald) је препознат у ликовима поштара, Људи у сивом, Касиопеје, Каирона, чије сличности и разлике су истакнуте у посебном сегменту (217–221). Као последњи архетип је представљен Чувар прага (The Threshold Guardian), чије одлике су уочене, анализирани и упоређене код ликова Тур Тур, Непомука, Златног Змаја Мудрости, агента Штедионице времена, Морле, Играмул и Јужног пророчишта (222–237).

Након ОПШТИХ ЗАКЉУЧАКА (OVERALL CONCLUSIONS, 231–234) је наведена ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES, 235–247), која је подељена на примарну литературу (Primary, 4 библиографске јединице), секундарну литературу (Secondary, 147 библиографских јединица) и онлајн изворе (Online sources, 4 јединице), што чини укупно 155 библиографских јединица.

Рад садржи и три табеле у којима су приказане карактеристике четири мита према Фрају (Table 1: Characteristics of the four mythoi according to Frye, 49), структура јунаковог путовања према Кемпбелу (Table 2: The Hero's Journey according to Campbell, 60) и ритуали прелаза у Ендеовим романима (Table 3: Rites of Passage in Ende's novels, 111).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводу је кратко представљан предмет истраживања, његов значај, одабрани приступ, циљеви истраживања и структура рада, да би се у наредном поглављу (THE RESEARCH ON ENDE'S NOVELS: A BRIEF OVERVIEW) детаљније разјаснила тема, значај Михаела Ендеа у контексту немачке дечије књижевности, као и претходна истраживања на која се дисертација надовезује и која допуњује дајући свој допринос досад делимично истраженом аспекту Ендеових дела. У следећем поглављу је дат преглед развоја архетипског приступа књижевности, почев од радова швајцарског научника Карла Јунга (ARCHETYPES: CARL GUSTAV JUNG'S CONTRIBUTION) који је креирао концепт и појам архетипа у психологији, да би га наука о књижевности преузела за своја истраживања, чему је посвећено посебно поглавље (THE ARCHETYPAL APPROACH TO LITERATURE). Представљени су радови најзначајнијих представника овог књижевнонаучног приступа Мод Бодкин, Нортропа Фраја и Џозефа Кемпбела, као и значај овог приступа за проучавање дечије књижевности, нарочито фантастичних текстова који се наслањају на архаичне структуре и ликове преузете из митова, легенди и бајки.

Тиме је заокружен уводни део и припремљен прелаз на следећи сегмент рада, анализу архетипске наративне структуре путовања јунака управо према Џозефу Кемпбелу која се састоји од три главне фазе (одлазак, иницијација и повратак) и низа подфаза које не морају да се реализују у сваком делу у истом броју и на исти начин. Након што је ова структура објашњена и описана, примењује се у анализи путовања главних Ендеових јунака: Цима Дугмета у роману *Цим Дугме и машиновоћа Лука* и *Цим Дугме и Дивљих 13*, Момо из истоименог романа, као и Атреја и Бастијана из романа *Бескрајна прича*. На крају поглавља је дата упоредна анализа структуре путовања свих јунака, како би се уочиле сличности и разлике и извели закључци о структури путовања у Ендеовим романима. Посебан простор и значај је посвећен поглављу о архетипским ликовима који су поређани према повезаности с главним ликом и приказани на исти начин, почев од дефиниције самог архетипа, преко његовог значаја, његових одлика, варијација, до примера из мита и/ или књижевности, да би се анализирали у Ендеовим романима. Ликови који показују одлике одговарајућег архетипа се посматрају на основу наведених карактеристика, при чему се узимају у обзир сличности и разлике међу њима, као и одступања од архетипа као посебност књижевног дела и аутора. Одлике архетипа Јунака поседују Цим Дугме, Момо, Атреј и Бастијан, као главни ликови Ендеових романа, при чему су код Момо препознатљиве и црте архетипа Божанског детета, као и код кључног лика у роману *Бескрајна прича*, Детиње Царице. У улози антагониста главних јунака се јављају ликови који носе одлике Сенке, било да је реч о појединцима, односно о Личној Сенци (Атреј и Бастијан), читавом колективу или групи, односно Колективној Сенци (Људи у сивом) или о архаичној Архетипској Сенци (Госпођа Кутњак, Дивљих 13, Гморк, Играмул, Бастијан). Амбивалентност Трикстера смешта овај архетип између антагониста и „помагача“ јунаку, као што је случај са Ђиђијем и Људима у сивом у роману *Момо* и Ксаиде из романа *Бескрајна прича*. Током свог путовања јунаци добијају подршку од ликова који припадају архетипу Старог Мудраца и одликују се одређеном физичком појавом, специфичним односом са јунацима, као и „правим“ тренутком појављивања у њиховом животу. За Цима Дугме је то Лука, за Момо су то Бепо и Мајстор Хора, а за Атреја близанци

Енгивук и Ургл. Споредни женски ликови у романима Михаела Ендеа припадају архетипу Мајке, која може да буде Велика Мајка, као лик Даме Ајуоле из *Бескрајне приче*, Добра Мајка као лик Госпође Какокако и Страшна Мајка као лик Госпође Кутњак из романа о Џиму Дугмету, чиме се указује и на амбивалентност овог архетипа присутну у књижевностима широм света. Девојке у опасности такође су присутне у романима Михаела Ендеа (Ли Си у првом роману о Џиму Дугмету и Детиња Царица у роману *Бескрајна прича*), те представљају пример архетипа Девице. На крају се налазе споредни ликови с функцијом Гласника и Чуvara прага, пре свега значајни за саму радњу и путовање јунака, као што је случај са поштаром у романима о Џиму Дугмету, Људима у сивом и Касиопејом у *Момо* и Каироном у *Бескрајној причи* који преносе важне поруке јунацима и покрећу их на путовање. На путу јунаци срећу Чуваре прага који означавају прелазак одређене фазе путовања (Тур Тур, Непомук, Златни Змај Мудрости у романима о Џиму, агенти Штедионице времена у *Момо*, Морла, Играмул и Јужно пророчиште у *Бескрајној причи*).

Као и поглавље о архетипској структури и потпоглавља о појединим архетиповима се завршавају закључним разматрањима заснованим на поређењу ликова, док општи закључци на крају рада дају преглед резултата истраживања о архетипској структури и ликовима у Ендеовим романима, указују на испуњене циљеве и потврђене хипотезе постављене на почетку рада, те текст тиме представља заокружену целину.

Литература је свеобухватна, присутне су референце на енглеском, немачком и српском језику, научни радови и монографије новијег датума, као и класична дела значајна за проучавање стваралаштва Михаела Ендеа, дечије књижевности и архетипског приступа у психологији и књижевности, што указује на добро познавање различитих аспеката теме и релевантних истраживања.

Приложене табеле доприносе разумевању сложених садржаја као што су одлике четири мита према Фрају или комплексна структура јунаковог путовања са читавим низом подфаза које су у дисертацији јасно и прегледно изложене помоћу табела.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

Iva Simurđić: An Unlikely Hero: Reconsidering Michael Ende's *Momo* as a Divine Child. *Filolog* 22, 262–282. ISSN: 1986-5864 **M51**

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Анализа архетипске структуре јунаковог путовања у Ендеовим романима *Џим Дугме* и *Лука Машиновоћа*, *Џим Дугме* и *Дивљих 13*, *Момо* и *Бескрајна прича* показала је присуство сва три главна сегмента (одлазак, иницијација, повратак) које је предложио Џозеф Кемпбел, као и постојање кључних подфаза: Ендеови јунаци одговарају на Позив у авантуру, пролазе Пут искушења, постижу Апотеозу и на крају остварују Слободу права на живот. Иако су сви четворо потпуно различити, као и потрага на коју свако креће с другачијим личним циљем, ток њиховог путовања представља основу сваког од ових романа.

Када је реч о архетиповима, уочено је да поједини Ендеови ликови имају сличности с већ постојећим ликовима из књижевности и мита (на пример, Момо с другим примерима архетипа Божанског детета у немачкој књижевности, Ли Си са Персефоном из грчке митологије), док се код других ликова традиционалне архетипске црте повезују с јединственим одликама по којима се Ендеови ликови истичу и постају упечатљиви на препознатљив начин (Детиња Царица). Поједини архетипски ликови су истовремено позитивни и негативни (Трикстер и Мајка), а ни код приказивања зла није присутна доследност, те ту функцију у романима о Џиму Дугмету преузима Архетипска Сенка, у *Момо* Колективна и у последњем роману Лична. Кад је реч о контрасексуалном архетипу Аниме, осим Ли Си, ниједан други лик не поседује црте тог архетипа. У сва четири романа су присутни архетипски ликови Гласника и Чуvara прага који имају значајну функцију за структуру радње као покретачи и „сигнали“ за завршетак једне и почетак нове фазе путовања.

Наратив Јунаковог путовања у свим Ендеовим романима садржи структуру мита о јунаку који је већ вековима присутан у књижевној традицији. Путовање је смештено у фантастичан контекст, чиме се превасходно обраћа млађој публици, међутим, ове приче представљају реинвенцију архаичне наративне структуре. Исто тако, сви главни ликови се могу идентификовати као манифестације архетипа чије порекло вуче корен из мита или из неке архаичне књижевне традиције.

Идентификација тавких наративних образаца и ликова је аргумент против тривијализације Ендеових романа (и одређеног сегмента дечије књижевности), будући да су они далеко од бесмислених и, у ствари, представљају израз наратива који чини основу приповедања и у општој књижевности. Присуство архетипских структура у дечијој књижевности поседује велики значај за књижевну социјализацију и припрему за књижевну традицију коју ће млади сретати и касније као одрасли читаоци, нарочито зато што се у овом контексту обрађују и теме из свакодневног живота, од великог значаја за њихову социјализацију и индивидуацију.

Кад је реч о међуљудским односима, Енде у својим романима посебну пажњу посвећује пријатељству, чак и међу ликовима које дели разлика у годинама, при чему одрасли показују поштовање према младим јунацима, односећи се према њима као према равноправним појединцима, будући да насиље и физичка снага код Ендеа не играју значајну улогу, већ интелигенција и истрајност, као и помоћ савезника, у чему се млади не разликују од одраслих.

На крају, може се закључити да се архетипски приступ показао као изузетно погодан за анализу Ендеових романа који спадају у фантастичну немачку дечију књижевност, управо зато што ови романи заиста поседују архаичну структуру. Осим тога, овај приступ омогућава увиде у значај ликова који нису само савезници и непријатељи. Иако фантастични елементи отварају могућност за увођење необичних појединаца и група, њихов значај се пре свега огледа у улози коју имају за унутрашњи развој младих јунака. Фантастична књижевност младим читаоцима може да буде привлачна, будући да их води у непознат, узбудљив свет маште, но истовремено им – што је много важније – преноси универзалне истине о људском искуству. Архетипски приступ анализи романа дечије фантастичне књижевности даје увид у структуру и значење прича о индивидуама који крећу на путовање у потрази за знањем о себи самима и о свету који их окружује, путовање које сваки појединац пролази током свог живота.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Целокупни текст дисертације је веома јасно структурисан и прегледан. У првом делу се излажу претходна истраживања чиме се дисертација интегрисхе у постојећи научни дискурс, истиче се њен значај и допринос проучавању стваралаштва најпознатијег аутора немачке дечије књижевности, Михаела Ендеа, с једне стране, и фантастичне дечије књижевности, с друге стране. Теоријски приступ је детаљно и уверљиво образложен, представљен од почетака развоја архетипа и аналитичке психологије код Карла Густава Јунга, до преузимања тог приступа у оквиру науке о књижевности, уз детаљније представљање доприноса најважнијих аутора и њихових дела (Бодкин, Фрај, Кемпбел). Адекватност концепата који се користе у другом делу рада као основ анализе (Кемпбелова структура архетипског наратива, опис архетипских ликова код Јунга, Воглера и других представника архетипског приступа у психологији и књижевности), такође је адекватно образложена. Појмови архетипске структуре радње и одабрани архетипови су јасно дефинисани, што представља добар основ за 1) њихово поређење са радњом и ликовима одабраних Ендеових романа које је логички и уверљиво спроведено, и 2) за аргументацију и изношење закључака о припадности тих радњи и ликова архетипским структурама и ликовима. Осим аргумената који говоре у прилог овој хипотези, истакнута су и одступања и посебности које делима *Цим Дугме и машиновођа Лука*, *Цим Дугме и Дивљих 13*, *Момо* и *Бескрајна прича* дају јединствен печат оригиналних уметничких остварења.

На крају, дисертација превазилази оквир анализе одабраних романа једног писца, те истиче значај архетипског приступа за проучавање фантастичне дечије књижевности уопште, истовремено доказујући да она у овом случају поседује елементе архаичне књижевности и мита, добро познате традиције која је присутна и у општој књижевности, како традиционалној, тако и савременој, што тим делима даје додатну вредност и значај за научно бављење, као и за образовање и васпитање.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

ДА, дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

ДА, дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Дисертација представља оригиналан допринос науци о књижевности тиме што први пут примењује архетипски приступ у проучавању књижевног опуса најзначајнијег немачког аутора дечије књижевности, Михаела Ендеа, који је до сада само парцијално примењен у анализи његових дела. Међутим, теза представља допринос не само проучавању његовог стваралаштва, већ и фантастичне дечије књижевности, указујући на постојање повезаности између дечије књижевности и архаичне књижевности и мита. На тај начин се, с једне стране, истиче значај фантастичне дечије књижевности за књижевну социјализацију, али и њена уметничка вредност, која се често оспорава у традиционалној науци о књижевности. На тај начин дисертација представља значајан допринос савременим проучавањима немачке науке о књижевности и отвара пут новим истраживањима на тему фантастичне дечије књижевности.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Комисија није уочила садржинске или формалне недостатке дисертације који би утицали на резултате истраживања.

X ПРЕДЛОГ:
На основу наведеног, комисија предлаже:
а) да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана;
б) да се докторска дисертација врати кандидату на дораду (да се допуни односно измени);
в) да се докторска дисертација одбије.

Место и датум: Нови Сад, 23. 5. 2022.

1. др Ивана Пајић, доцент
_____, председник

2. др Тијана Тропин, научни сарадник
_____, члан

3. др Николина Зобеница, редовни
професор
_____, члан и
ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.